Vad fungerar egentligen?

Forskning och konkreta lösningar för en mer inkluderande skola

Johan Malmqvist, Linnéuniversitetet

Nuläge och svenska kontexten för vår stress-, press- och utslagningsskola

Stora systembrister — Skolkommissionens slutrapport (2017).

Över tid allt färre behöriga till nationellt program på gymnasiet (Skolverkets statistik).

Andelen elever i segregerade eller exkluderande sammanhang ökar starkt + nationell policy och styrning (statsanslag) — för exkludering.

Sverige ej längre föregångsland vad gäller inkluderande ambition
(European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2024).

Diagram 5. Andel (procent) elever som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram, flickor och pojkar, vårterminerna 1998–2021.

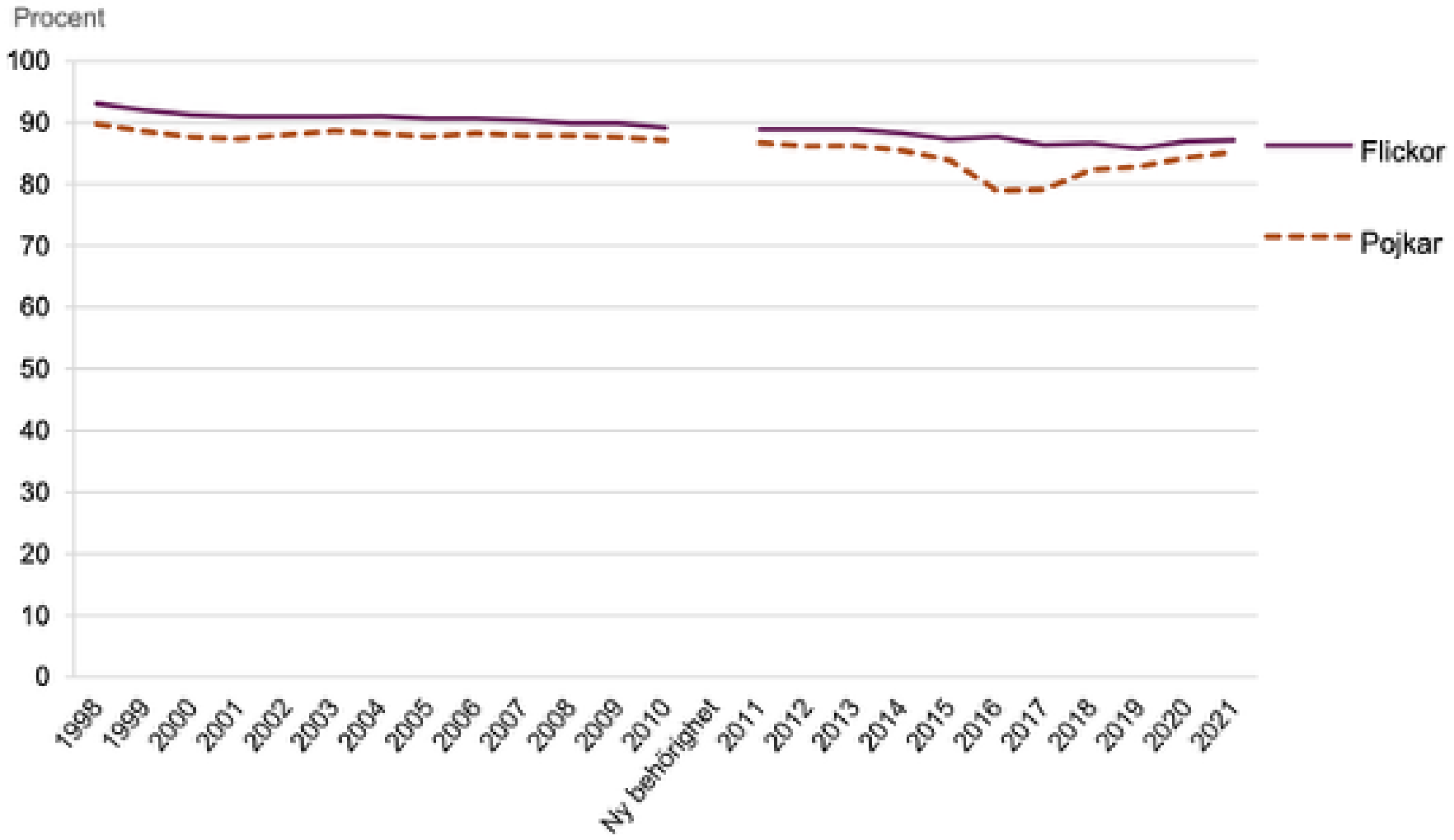

2025 slutbetyg:

84,1 % behöriga

(fl + p)

Ett slöseri med ytterligare nästan 20 000 unga människors liv och framtid

Regeringens hemsida

Mål 4 | God utbildning för alla

Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Mål 4 av 17; god utbildning för alla.
Illustration: FN / Regeringskansliet

Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla

Mål 4
Delmål 4.1
Delmål 4.2
Delmål 4.3
Delmål 4.4
Delmål 4.5
Delmål 4.6
Delmål 4.7
Delmål 4.A
Delmål 4.B
Delmål 4.C

Vi behöver ge stöd som hjälper barn och unga, som inte bidrar till ökad segregering och exkludering

Men hur?

Vilka strategier använder skolor?

När Ledning och stimulans eller Extra anpassningar inte fungerar — och Särskilt stöd används med en stark tilltro till:

Särskild undervisningsgrupp? (mindre undervisningsgrupp fr o m 2028)

Enskild undervisning?

Anpassad undervisning?

Distansundervisning?

I enlighet med skollagen = elever allt mindre kvar i ordinarie undervisning

Men är det den bästa lösningen?

- Fokus på ”eleven som problembärare” förstärks?
- Undermåliga undervisningsmiljöer slipper granskning?

- Varför gör ”vi” så här?

Strategier för att stödja elever i behov av särskilt stöd

Exempel från tre skolor (A, B och C) i en fallstudie.

Värt att veta om hur studien gjordes

Startpunkt, en kvinnlig lärares fråga

Skolors arbete med elever som uppvisar utmanande beteende

Använda kommunal statistik

Strategiskt urval av fallstudieskolor

Studiens empiri/uppgifter:

Kommunens statistik

Gruppintervjuer med skolpersonal

Intervjuer med förvaltningspersonal med uppgift att stödja skolor (fyra intervjuer)

Enkät till samtlig skolpersonal och skolledning

Provresultat svenska, engelska och matematik (nationella prov)

Viktigt metodiskt

Retroduktiv studie

= kommunala statistiken visade på en mycket stor skillnad mellan skola A och skolorna B och C över en tioårsperiod i antalet elever som ”behövde” placering på resursskola.

Skolorna var nästintill identiska

Ledde till frågan:

Varför?

Huvudresultat

Skolledning

Policy

Elevsyn

Organisering av elevers grupptillhörighet vid stödinsatser

Resurshantering

Samarbetskultur

Tidpunkt för agerande

Grundläggande för skillnader i stödstrategier utifrån analysen

Skola A:s mindset: överensstämmer till fullo med ett relationellt perspektiv

Skola B och C: Det dominerande agerandet överenstämmer med ett kategoriskt perspektiv/individbristperspektiv

Strategier för att stödja elever i behov av särskilt stöd

Longitudinell fallstudie — fyra elevers skolgång.

Värt att veta om hur studien gjordes

SPSM-konferens gav kommunkontakt.

Kommunambition: utveckla arbetet med särskilt stöd och en mer inkluderande skola .

Aktionsforskningsinspirerad studie, — flera aktioner.

En handfull ”särskilt utmanande elever” (tre års datainsamling).

Mellanstadieelever vid projektstart.

Flera studier vid Linnéuniversitetet — gemensam teoretisk modell.

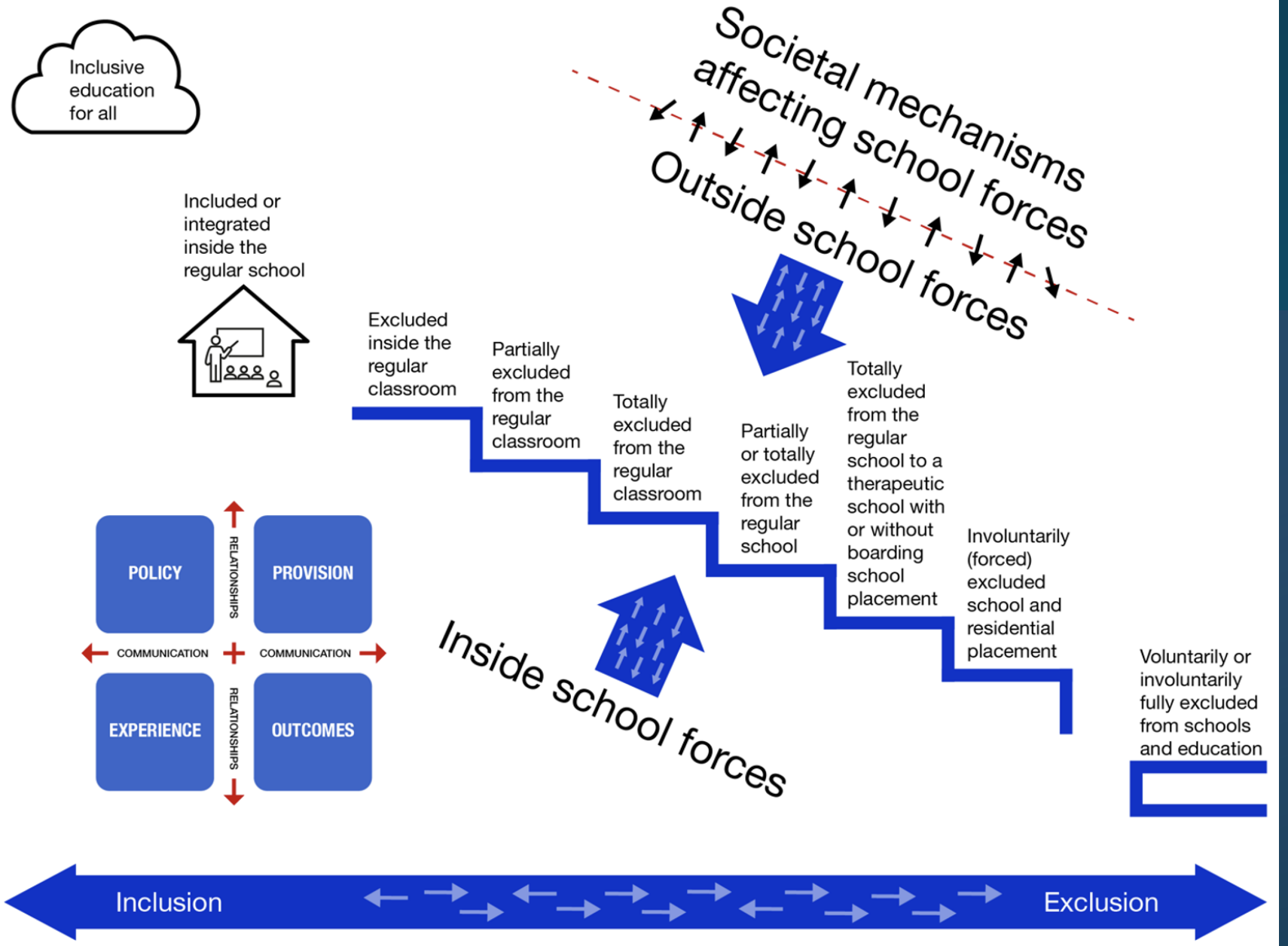

Figure 1. The Staircase Model of Inclusionary and Exclusionary Processes.

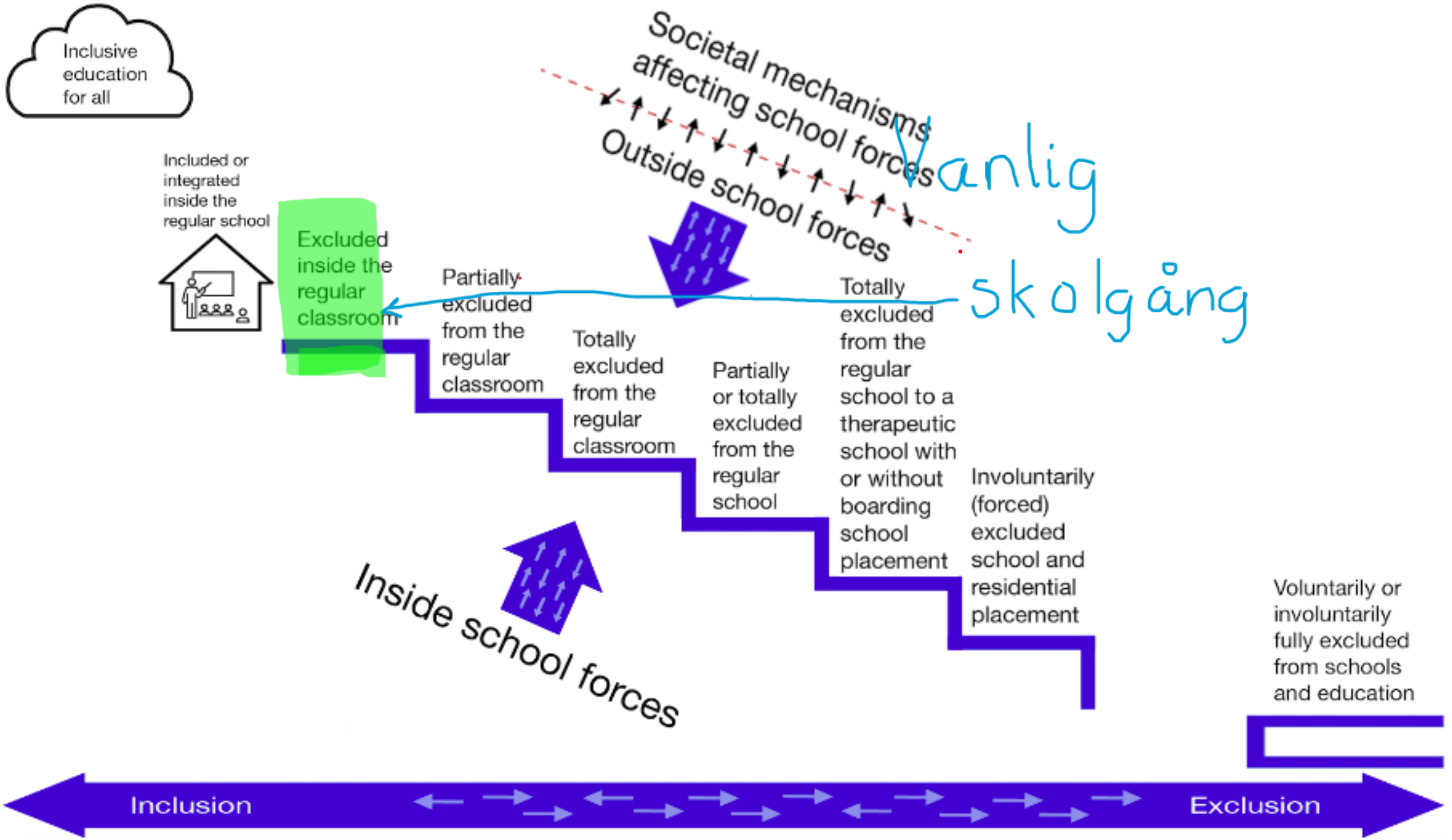
Inclusive education for all
Societal mechanisms affecting school forces
Outside school forces
Vanlig skolgång
Included or integrated inside the regular school
Excluded inside the regular classroom
Partially excluded from the regular classroom
Totally excluded from the regular classroom
Partially or totally excluded from the regular school
Totally excluded from the regular school to a therapeutic school with or without boarding school placement
Involuntarily (forced) excluded school and residential placement
Inside school forces
Voluntarily or involuntarily fully excluded from schools and education
Inclusion
Exclusion

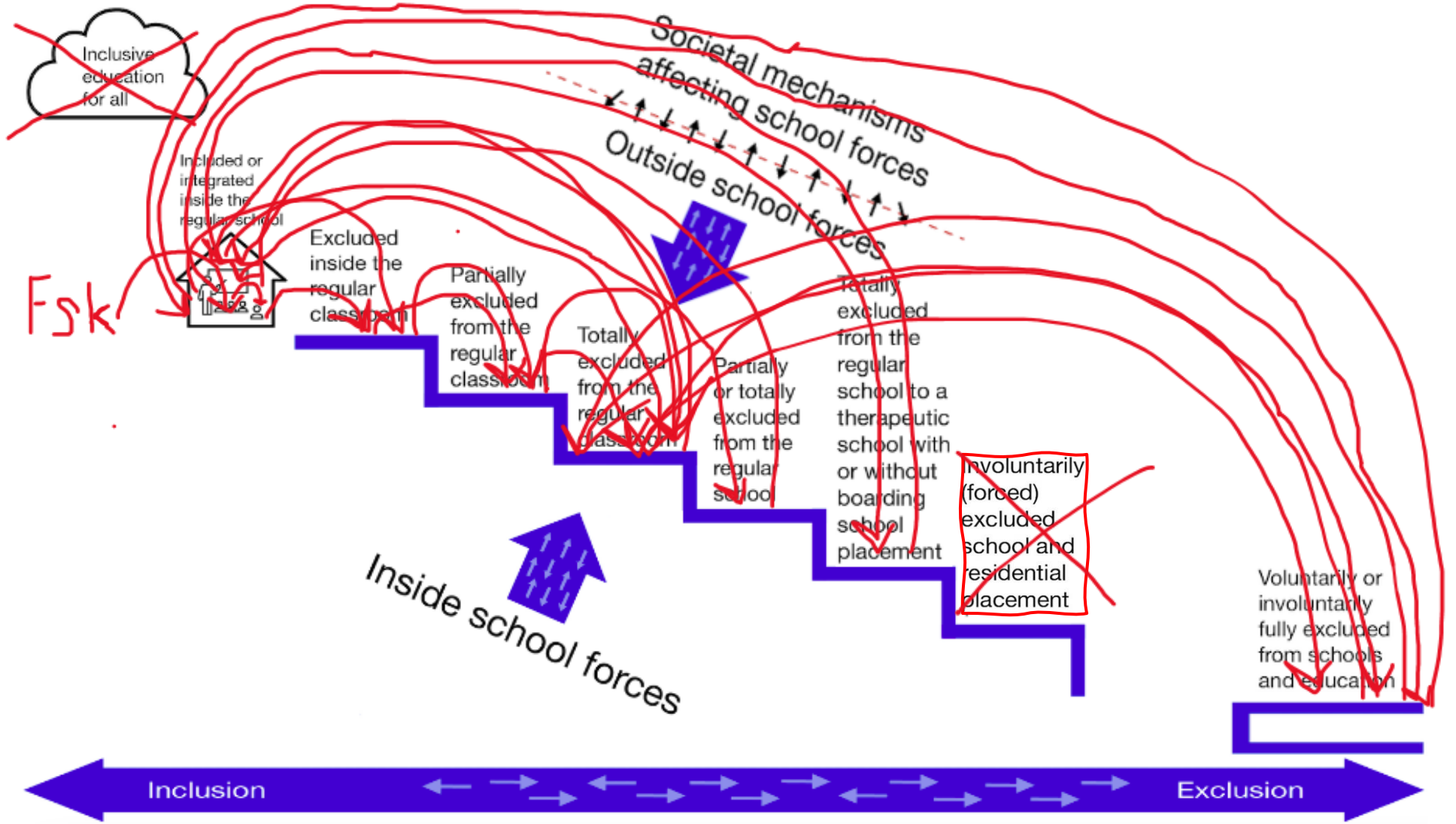
Inclusive education for all
Included or integrated inside the regular school
Societal mechanisms affecting school forces
Outside school forces
Excluded inside the regular classroom
Partially excluded from the regular classroom
Totally excluded from the regular classroom
Partially or totally excluded from the regular school
Totally excluded from the regular school to a therapeutic school with or without boarding school placement
Involuntarily (forced) excluded school and residential placement
Voluntarily or involuntarily fully excluded from schools and education
Inside school forces
Inclusion
Exclusion

Eleverna som var kvar i kommunen fick en bättre skolgång. Ett elevexempel.

- Tidigt (lågstadiet) extremt negativ prognos.
- Starkt engagerad skolledare (ledning).
- Skolan arbetade i en inkluderande riktning (policy).
- Skolan använde su-grupper: (”blir en avstjälpningsplats”)
- Vårdnadshavare var delaktiga – fungerande samarbete med skolan.
- Elevens undervisning i reguljärt klassrum.
- Handplockade duktiga lärare.
- Eleven hade trygg skolsituation (elevassistent utifrån elevs önskemål).
- Välplanderade stödinsatser av tillräcklig omfattning.
- Stödinstitutioner utanför skolan bidrog och gav förutsättningar för elevens skolgång.

Sammantaget för eleven —
ej en enskild aspekt gjorde skillnad.

Ett flertal förutsättningar/faktorer förefaller ha haft stor betydelse, främst:

- En kommun som stödjer arbetet med särskilt stöd och en skolgång i inkluderande riktning.
- En skolledning och handplockade lärare som arbetar för att ge god undervisning.
- En elevhälsa som arbetar systematiskt med att eleven fick tillräckligt och bra utformat stöd.
- Ett för eleven positivt samarbete, skola-hem, samt stödjande externa parter (kommunalt och region).
- Någonannanism ej identifierad.

Ansvar?

SÄRSKILT STÖD — 12 maj, 2017

Avgående SPSM-chefen: ”Olikheter är en tillgång”

Lite mindre nån-annan-ism i skolans värld. Det önskar generaldirektören för Specialpedagogiska skolmyndigheten Greger Bååth när han inför pensionen summerar skolans arbete med elever i behov av särskilt stöd.

– Det finns en tendens att det som ska göras kring de här elevgrupperna alltid förläggs till någon annan.

Nån-annan-ism!

Paradoxalt

Processer som försämrar elevers skolsituation =

lätt att identifiera (mängder med exempel)

Svårare att identifiera förbättrande processer — oftare ”självklarheter”.

Till exempel: en elev som möts av förståelse och respekt trots att eleven tidigare vid något tillfälle har gjort något ”utmanande”.

Perspektiv på hur skolor kan minska exkludering och stärka delaktighet baserat på de två studierna.

Skola A och framgångsrikt arbete med fallstudieelever – perspektiv har betydelse

När skolor har lyckats utifrån studierna:

En tydlig policy med målsättning att hjälpa elever, att arbeta med bra stödinsatser och ett arbete i en inkluderande riktning.

~~Individbristperspektiv~~ Istället ett tydligt relationellt (mer komplext) perspektiv.

Publikationer
(den longitudinella studien publiceras framöver)

Malmqvist, J. 2016. Working successfully towards inclusion—or excluding pupils? A comparative retroductive study of three similar schools in their work with EBD. Emotional and Behavioural Difficulties. 2016, 21, 344–360.

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13632752.2016.1201637

Malmqvist, J. 2025. “Theorising the Inclusionary-Exclusionary Continuum While Investigating School Situations.” In *Conversations and Key Debates on Inclusive and Special Education: Global Insights from ‘The Inclusion Dialogue’*, edited by J. Banks, 2–15. Routledge.

https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9781032705484-6/theorising-inclusionary%E2%80%93exclusionary-continuum-investigating-school-situations-johan-malmqvist?context=ubx&refId=1f793d28-c05a-4e3e-9231-35acf9395f56